

PORTRET JANRIDA INSON XARAKTERINI IFODALASH USULLARI

Nuriddinova Madina Akmaljon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Email: madinanuriddinova33@gmail.com

Annatatsiya: Mazkur maqolada portret janrining o'ziga xos xususiyatlari hamda inson xarakterini badiiy ifodalash usullari tahlil qilingan. Shuningdek, portret yaratishda kompozitsiya, rang, yorug'-soya va mimikaning ahamiyati yoritilgan. Rassomlarning ijodiy tajribasi asosida insonning ichki kechinmalari va individual xususiyatlarini tasvirlash masalalari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari portret san'atining badiiy ifoda vositalarini yanada chuqurroq o'rganishga xizmat qiladi.

Abstract : This article analyzes the specific features of the portrait genre and the artistic methods used to express human character. The importance of composition, color, light and shadow, and facial expressions in creating portraits is discussed. Based on the creative experience of artists, the issues of depicting the inner world and individual characteristics of a person are examined. The results of the study contribute to a deeper understanding of the expressive means of portrait art.

Аннотация: В данной статье проанализированы особенности портретного жанра и способы художественного выражения характера человека. Рассмотрены значение композиции, цвета, светотени и мимики при создании портрета. На основе творческого опыта художников исследованы вопросы передачи внутреннего мира и индивидуальных особенностей личности. Результаты исследования способствуют более глубокому изучению художественно-выразительных средств портретного искусства.

Kalit so'zlar: Portret janri, tasviriy san'at, inson xarakteri, badiiy ifoda, kompozitsiya, rangtasvir, yorug'-soya, mimika, obraz, rassom mahorati, individual xususiyatlar, estetik tarbiya.

Keywords: Portrait genre, fine arts, human character, artistic expression, composition, painting, light and shadow, facial expressions, image, artistic mastery, individual characteristics, aesthetic education.

Ключевые слова: Портретный жанр, изобразительное искусство, характер человека, художественное выражение, композиция, живопись, светотень, мимика, образ, мастерство художника, индивидуальные особенности, эстетическое воспитание.

Kirish

Tasviriy san'atning muhim janrlaridan biri bo'lgan portret janri insonning tashqi qiyofasi bilan bir qatorda uning ichki dunyosi, ruhiy holati va individual xarakter xususiyatlarini badiiy vositalar orqali aks ettirish imkoniyatiga ega. Portret san'ati qadim zamonlardan buyon rassomlar ijodida alohida o'rin egallab kelgan bo'lib, har bir davrning estetik qarashlari va madaniy qadriyatlarini o'zida mujassamlashtirib keladi. Portret yaratish jarayonida kompozitsiya, ranglar uyg'unligi, yorug' va soya munosabatlari, mimika hamda obrazning umumiy ifodaviyligi muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan ushbu vositalar orqali rassom insonning ruhiy kechinmalari, kayfiyati va o'ziga xos xarakterini ochib bera oladi. Shu sababli portret janrida inson xarakterini ifodalash masalasi tasviriy san'at nazariyasi va amaliyotining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda portret san'atini o'rganish, undagi badiiy ifoda vositalarini tahlil qilish hamda inson xarakterini tasvirlash usullarini tadqiq etish yosh rassomlarning ijodiy mahoratini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning maqsadi portret janrining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, inson xarakterini badiiy ifodalashda qo'llaniladigan asosiy usullarni tahlil qilish hamda ularning tasviriy san'atdagi o'rni va ahamiyatini yoritishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Portret san'atining nazariy va amaliy jihatlarini ko'plab mahalliy hamda xorijiy olimlar, san'atshunoslar va rassomlar tomonidan tadqiq etilgan. Ularning ilmiy qarashlarida portretning nafaqat shaxs qiyofasini tasvirlashdagi, balki insonning ma'naviy olami, hissiy kechinmalari va psixologik xususiyatlarini ochib berishdagi ahamiyati alohida ta'kidlangan. San'atshunoslikka oid manbalarda portret janrining shakllanish bosqichlari, uning turlari va tasviriy vositalari haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Ayrim tadqiqotlarda rassomning kuzatuvchanligi, tasvirlanayotgan obrazning individual xususiyatlarini anglash va ularni badiiy talqin qilish mahorati portret yaratishning muhim omili sifatida baholanadi. Shuningdek, ranglar tizimi, yuz ifodasi, qarashlar yo'nalishi va kompozitsion yechimning obrazning mazmunini ochib berishdagi o'rni keng yoritilgan. Zamonaviy ilmiy ishlarda esa portret san'atining estetik, psixologik va tarbiyaviy jihatlariga alohida e'tibor qaratilib, uning yosh avlodning badiiy didini shakllantirishdagi ahamiyati asoslab berilgan. Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida qiyosiy tahlil, kuzatish, tavsiflash, umumlashtirish hamda san'atshunoslikka xos tahliliy yondashuv usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida portret janriga oid ilmiy adabiyotlar, rassomlar ijodiga bag'ishlangan manbalar va tasviriy san'at nazariyasiga doir ma'lumotlar o'rganildi. Bundan tashqari, portret asarlaridagi ifodaviy vositalarning o'zaro bog'liqligi tahlil qilinib, inson xarakterini ochib berishda ularning tutgan o'rni ilmiy nuqtai nazardan baholandi. Qo'llanilgan metodlar mavzuning mohiyatini chuqurroq yoritish, portret janrida xarakter yaratishning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash hamda mazkur yo'nalishdagi nazariy qarashlarni tizimlashtirish imkonini berdi.

Muhokama va natijalar: Portret san'atida inson xarakterini ochib berish murakkab ijodiy jarayon bo'lib, u rassomdan nafaqat anatomik tuzilishni puxta bilishni, balki inson ruhiyati va hissiy holatini chuqur his eta olishni ham talab etadi. Obrazning ishonchli va ta'sirchan chiqishi tasvirlanayotgan shaxsning tashqi ko'rinishi bilan bir qatorda uning ichki kechinmalari va individual fazilatlarining badiiy talqiniga ham bog'liqdir. Tadqiqotlar davomida aniqlanishicha, portret yaratishda yuz tuzilishi, nigohning yo'nalishi, boshning holati va qo'l harakatlari insonning xarakter xususiyatlarini yoritishda muhim ifodaviy vosita hisoblanadi. Ayniqsa, ko'z qarashlari obrazning ruhiy holatini namoyon etishda alohida ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, mimik holatlarning tabiiy ifodalanishi tasvirning hayotiyliigi va ta'sirchanligini oshirishga xizmat qiladi. Portret kompozitsiyasining to'g'ri tashkil etilishi asarning mazmuniy yaxlitligini ta'minlaydi. Tasvir elementlarining o'zaro mutanosibligi, fon va asosiy obraz o'rtasidagi uyg'unlik hamda fazoviy yechimning to'g'ri tanlanishi badiiy g'oyaning to'laqonli ochilishiga imkon yaratadi. Shu bilan birga, yorug'lik manbasining joylashuvi va soyalar nisbatining mohirona qo'llanilishi shakllarning hajmiyligini kuchaytirib, obrazning xarakterli jihatlarini yanada aniqroq ko'rsatishga yordam beradi. Tahlillar natijasida ma'lum bo'ldiki, ranglar tizimi ham portret janrida muhim badiiy vositalardan biri hisoblanadi. Iliq ranglar insonning samimiyligi, ochiqko'ngilligi va hayotiy faolligini ifodalashga xizmat qilsa, sovuq tuslar jiddiylilik, xotirjamlik yoki ichki mulohazadorlik kabi xususiyatlarni aks ettirish imkonini beradi.

Rang ohanglarining o'zaro uyg'unligi esa asarning umumiy emotsional ta'sirchanligini belgilaydi. Olib borilgan tahlillar portret san'atida inson xarakterini ifodalashda kompozitsion yechim, plastik shakllar, rang munosabatlari va psixologik ifodaviylilikning o'zaro uyg'unligi muhim o'rin tutishini ko'rsatdi. Ushbu omillarning bir-biri bilan chambarchas bog'liqligi natijasida tomoshabinda obraz haqida yaxlit tasavvur shakllanadi hamda asarning badiiy qimmati yanada ortadi. Shunday qilib, portret janrida inson xarakterini aks ettirish rassomning kuzatuvchanligi, ijodiy tafakkuri va tasviriy vositalardan maqsadga muvofiq foydalanishiga bevosita bog'liq ekanligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari portret san'atining nazariy asoslarini boyitishga hamda yosh rassomlarning kasbiy mahoratini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, portret san'ati insonning tashqi qiyofasini aks ettirish bilan cheklanib qolmay, balki uning ma'naviy dunyosi, hissiy kechinmalari va shaxsiy fazilatlarini badiiy jihatdan talqin etishga xizmat qiladigan murakkab ijodiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Portret asarining mazmunan boy va ta'sirchan bo'lishi rassomning voqelikni idrok etish darajasi, estetik didi hamda obrazni chuqur anglay olish qobiliyatiga bevosita bog'liqdir. O'rganishlar natijasida ma'lum bo'ldiki, portret yaratish jarayonida insonning o'ziga xos jihatlarini haqqoniy va ta'sirchan tarzda namoyon etish rassomdan katta mahorat, puxta tayyorgarlik hamda ijodiy izlanishni

talab qiladi. Bunda tabiatni kuzatish, inson psixologiyasini his etish va badiiy tafakkurning rivojlanganligi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Aynan ana shu jihatlar portret san'atining boshqa janrlardan farq qiluvchi o'ziga xos xususiyatlarini belgilab beradi. Shuningdek, portret san'ati jamiyatning ma'naviy hayoti, tarixiy taraqqiyoti va madaniy qadriyatlarini aks ettirishda ham muhim vosita vazifasini bajaradi. Har bir davrda yaratilgan portret asarlari o'sha zamon kishilarining dunyoqarashi, urf-odatlar va estetik qarashlari haqida muhim ma'lumotlarni saqlab kelgan. Shu sababli portret asarlari nafaqat badiiy meros namunasi, balki muayyan davrning tarixiy manbasi sifatida ham alohida ahamiyatga ega. Bugungi kunda tasviriy san'at sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar va zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi portret janrining yanada rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratmoqda. An'anaviy tasviriy vositalar bilan bir qatorda yangi uslub va yondashuvlarning paydo bo'lishi rassomlarning ijodiy imkoniyatlarini kengaytirib, portret san'atining mazmun va shakl jihatidan boyishiga xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, portret janrini chuqur o'rganish bo'lajak tasviriy san'at mutaxassislarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish, ularda kuzatuvchanlik, estetik tafakkur va ijodiy yondashuvni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yo'nalishda olib boriladigan ilmiy izlanishlar va amaliy tajribalar yosh rassomlarning professional mahoratini yuksaltirishga hamda milliy tasviriy san'at an'alarini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi. So'nggi xulosa shuki, portret janri tasviriy san'atning eng sermazmun va murakkab yo'nalishlaridan biri bo'lib, unda inson shaxsining betakrorligi, ma'naviy olami va individual xususiyatlari yuksak badiiy mahorat orqali namoyon bo'ladi. Portret san'atining nazariy va amaliy asoslarini chuqur o'rganish, uning badiiy imkoniyatlarini yanada kengroq tadqiq etish hamda mazkur yo'nalishdagi ilg'or tajribalarni amaliyotga tatbiq etish kelajakda tasviriy san'at rivojiga munosib hissa qo'shadi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi portret janrida inson xarakterini ifodalashning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, tasviriy vositalarning badiiy imkoniyatlarini ochib berish hamda portret san'atining zamonaviy rivojlanish tendensiyalarini o'rganish bilan belgilanadi. Tadqiqot natijalari tasviriy san'at yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar, yosh rassomlar hamda ushbu soha bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azimova B. O'zbekiston tasviriy san'ati tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2007.
2. Bulatov S. S. Tasviriy san'at asoslari. – Toshkent: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2009.
3. Abdirasilov S. F. Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
4. Abdirasilov S. F. Qalamtasvir. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2006.

5. Boymetov B. B. Rangtasvir. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2006.
6. Boymetov B. B. Qalamtasvir asoslari. – Toshkent: Musiqi nashriyoti, 2006.
7. Hasanov R. H. Tasviriy san’at asoslari. – Toshkent: Fan, 2009.
8. Nabiyev M. N. San’at tarixi. – Toshkent: O’qituvchi, 2001.
9. G’ulomov N. G’. Me’morchilik va tasviriy san’at tarixi. – Toshkent: O’zbekiston, 1987.
10. Gombrich E. H. The Story of Art. – London: Phaidon Press, 1995.
11. Loomis A. Drawing the Head and Hands. – New York: The Viking Press, 1956.
12. Arnheim R. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. – Berkeley: University of California Press, 1974.